

De nacht van 22 op 23 juni 1943

Het vliegtuig op Wittevrouwen (1)

Vele ouderen onder de lezers zullen de nacht van 22 op 23 juni 1943 niet licht vergeten. Omstreeks half één hoorde men de eerste vliegtuigen, en langzaam zwol het geluid aan. De Engelsen waren weer op weg om doelen in Duitsland te bombarderen. Maar dat betekende dat ook de Duitse nachtjagers op pad gingen om met vol vermogen te proberen de Engelse vliegtuigen te achterhalen en neer te schieten. Luchtafweerkanonnen deden de lucht daveren van hun salvo's, waarna korte tijd later het „plok-plok"-geluid van de op grote hoogte ontplofende granaten te horen was. Veel mensen, nog niet in slaap of weer wakker geworden door het lawaai, bekwam dan ook een gevoel van angst. Het kwam immers zo dikwijls voor, dat een getroffen vliegtuig, in een laatste poging van de piloot om het toestel in de lucht te houden, zijn bommenlast liet vallen, of dat het vliegtuig neerstortte en op huizen terecht kwam. Andere keren sloegen de luchtafweergrenaten, die weigerden in de lucht te ontploffen, op straat of op de huizen terug om daar prompt wel tot ontploffing te komen.

Vurige bol

Het moet een paar minuten voor één geweest zijn toen een Engelse bommenwerper boven de stad Utrecht werd aangevallen door een Duitse nachtjager. Hoog in de lucht klonk een kort geratel, lichtpuntjes schoten door de nachtelijke hemel - plotseling ontstond er in de lucht een lichtje dat groter en groter werd en met een boog op het centrum van Utrecht afkwam. Terwijl het monotone gebrom van de andere overvliegende machines gestaag doorging en de lucht daverde van de

ontploffingen, groeide de lichtvlek uit tot een vurige bol waarvan kleinere stukken afvielen en die ten slotte met groot geraas tussen de huizen van de wijk Wittevrouwen verdween. Direct laaiden daar verschillende branden op. Onmiddellijk daarna begonnen de luchtalarmsirenes te loeien. Wat velen gevreesd hadden was dus gebeurd. Een grote viermotorige bommenwerper was door een Duitse jager in brand geschoten en tijdens zijn val, of door het ontploffen van zijn eigen bommen of door de sterke krachten van de luchtweerstand, volkomen uit elkaar gereten en in stukken en brokken neergekomen op de huizen en in de straten en tuinen van de Wittevrouwenwijk¹⁾. De heer A. Cocural, die destijds in Utrecht in de Minrebroederstraat woonde, had het drama zien gebeuren en reed de volgende dag - men mocht

¹⁾ De identiteit van de nachtjager en zijn bemanning is niet bekend. Mogelijk was het een Messerschmidt Me-110 of een Junkers Ju-88 van de basis Twenthe of Deelen. Voorzover bekend opereerden er vanaf Soesterberg geen nachtjagers.

EXCURSIES

Wilt u nu alvast de volgende datum in uw agenda noteren: **zaterdagmiddag 20 september**. Wij gaan dan naar Wijk bij Duurstede.

Nadere mededelingen zult u aantreffen in het augustusnummer.

MAANDBLAD

oud-utrecht

48e jaargang - nummer 6 - juni 1975

Vereniging tot beoefening en tot verspreiding van de kennis der geschiedenis van de stad en de provincie Utrecht

Voorzitter:
Secretaris:

A. H. R. Hoogezand, Zandpad 87, Breukelen, tel. (03462) 23 62.
drs. H. L. Ph. Leeuwenberg, p/a Rijksarchief, Alexander Numankade 201, Utrecht, tel. (030) 71 00 44.

Penningmeester:

D. A. Belderbos, Kromme Nieuwegracht 19, Utrecht, tel. (030) 31 23 18.

Administratie:
Redactie:

Contributie: Minimum: f 30,-, gironr. 575520.
mevr. M. Uittenbogaard-van Terwisga, Titus Brandsmalaan 17, Vleuten, tel. (03407) 19 86.
G. J. Röhner, p/a Alexander Numankade 199, Utrecht, tel. (030) 71 18 14, actualiteit.
H. Snejder, Oasedreef 2, Utrecht, tel. (030) 61 60 91, eindredactie.
Mej. drs. L. van Tongerloo, Euterpedreef 52, Utrecht, tel. (030) 62 12 26, historie.

Redactieadres:

Oasedreef 2.

Een overzicht van de ravage achter Bouwstraat 37. Links op de voorgrond een stuk van de rechter vleugel met de binnenste motorgondel. Geheel rechts is nog een propellerblad te zien. (GA Utrecht, HA V 43.34).

toen immers 's nachts niet op straat komen - naar de getroffen wijk. Daar zag hij de vele wrakstukken en uitgebrande huizen en hoorde hij ook veel verhalen. Er was een gezin, bestaande uit vader, moeder en een zoon omgekomen, en een andere familie had een jong kind verloren. Vijf Engelsen waren op verschillende plaatsen dood gevonden; een was zelfs door een dak geslagen en in een slaapkamer dood op een bed gevonden. Een paar bemanningsleden zouden het er, hoewel gewond, met hun parachutes levend afgebracht hebben maar door de Duitsers gevangen genomen zijn. Hoe het allemaal werkelijk in elkaar zat was toen echter moeilijk te achterhalen. Maar de herinnering liet hem niet los; telkens weer vroeg hij zich af, wat het voor een vliegtuig geweest was, wie erin gezeten hadden, welke bewoners waren omgekomen, en zo meer.

Tijdrovend

Toen in 1973 verschillende dagbladen artikelen publiceerden over de berging door de Koninklijke Luchtmacht van vliegtuigen die in de oorlog waren neergestort, o.a. in Zuidelijk Flevoland en bij Haamstede, besloot Cocural te proberen om de gebeurtenissen in de nacht van 22 op 23 juni 1943 te Utrecht te reconstrueren. Publikatie van de feiten dertig jaar na de gebeurtenis leek hem interessant. Maar het verzamelen van de gegevens bleek zó tijdrovend, dat er van publikatie in 1973 geen sprake kon zijn. Pas nu kan min of meer gezegd worden dat er voldoende bekend is om daartoe over te gaan.

Begonnen werd met het raadplegen van het Gemeentearchief van Utrecht. Dit bleek alleen over een serie foto's te beschikken, waarvan verder niets bekend was. Ook instanties als de brandweer, het academisch ziekenhuis, de algemene

begraafplaats werden aangeschreven, echter met heel weinig resultaat. Luitenant-kolonel A. P. de Jong van de Luchtmachtvoorlichtingsdienst kon enkele inlichtingen verstrekken.

De meeste feitelijke gegevens bleken bij de Dienst van Openbare Werken te berusten. Daar het aantal documenten over de gebeurtenis zo gering was, moesten er verder veel interviews gemaakt worden met toenmalige bewoners van de wijk, van wie een aantal inmiddels natuurlijk al verhuisd was, zodat het speurwerk heel wat tijd vergde. Bovendien waren de berichten, ook de rapporten, vaak met elkaar in strijd, en dan was het moeilijk om het juiste gegeven eruit te destilleren. Eén voorbeeld daarvan: het preciese tijdstip van het neerstorten van het vliegtuig. Officiële stukken noemen daarvoor de volgende tijden:

- Luchtbescherming, uitkijkpost
Domtoren: vliegtuig in brand 00.56 uur
- Brandweer: brandmelding 00.58 uur
- G.G.D.: tussen 00.00 en 02.00 uur
- Hoofd Luchtbeschermingsdienst:
ontvangst bericht neergestort vliegtuig 01.15 uur
- Politie: 01.00 uur

Als meest aannemelijke tijd werd genomen die door de uitkijkpost op de Domtoren gemeld werd, daar dit een rechtstreekse waarneming was. De overige instanties werden naar aanleiding van die melding gewaarschuwd en hebben waarschijnlijk het tijdstip waarop zij het bericht ontvingen in hun rapportenboek genoteerd, zoals blijkt bij het Hoofd van de Luchtbeschermingsdienst.

Ervaringen

Hoe hebben de bewoners de ramp ervaren? We zullen enkele van hen dit zelf laten beschrijven.

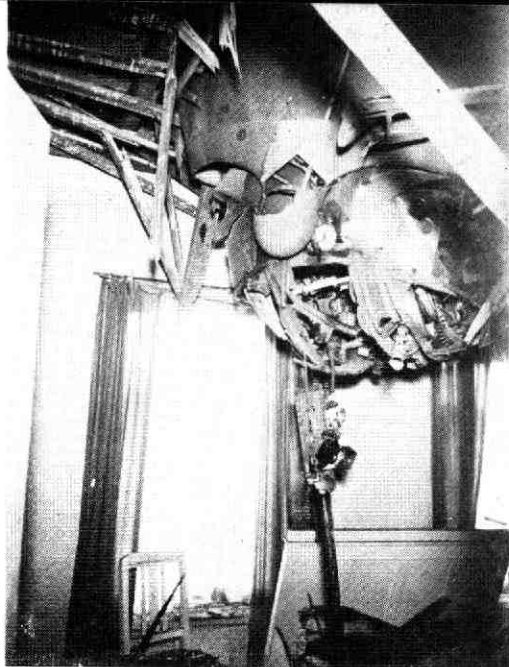
J. van Hes aan de Gildstraat 154 vertelde er Cocural het volgende over:

„De nacht, dat die Engelse bommenwerper is gevallen, kan ik me nog precies herinneren, omdat er die nacht zoveel gebeurd is, dat dit je je hele verdere leven bijblijft. Wanneer het precies geweest is weet ik niet meer, maar we hebben toen hier geluk gehad. Er is toen een stuk van het vliegtuig precies op de telefoondraden of haken gevallen van een bovengrondse leiding, die toen van ons huis naar de burens liep. Dit stuk is alsof het op een springveren matras neerkwam, weer omhooggesprongen en over ons dak op het achtergedeelte van het huis van onze burens (Bladstraat 2) gevallen. We hebben wel de enorme vuurgloed gezien toen het vliegtuig viel en de klap gehoord. Maar het vliegtuig zelf konden we niet zien aankomen omdat ons zolderraam naar de andere kant lag. De boel naast ons en achter ons stond al snel in brand, en de omstanders en de burens vormden een ketting om nog te redden wat er te redden viel. In de zenuwen is toen veel stuk gegaan door te vlug en te ruw neerzetten van de spullen die eerst gered werden.”

De heer en mevrouw Van Emmerik, Kapelstraat 41, haalden deze herinneringen op:

„In die nacht toen het brandende vliegtuig naar beneden viel en de omgeving fel verlichtte, was het of alles om ons heen in brand stond. Er vielen stukken iets verder op de huizen van de familie De Boer op nummer 49 en er naast op nummer 47 van de familie Stravers. Mevrouw Stravers was buiten en riep maar steeds „Het kind is nog boven”. We hebben een grote ladder en die hebben we er nog heen gebracht, maar we konden er niet meer bij omdat alles in lichtervlaai stond vanwege al die benzine. In onze tuin stond een grote perenboom; die was ook één en al vuur. Het was een ontzettend gezicht. Later hebben we nog een vliegtuig in brand zien vliegen, maar die ging gelukkig een andere kant op.”

De kleine Aart Stravers is inderdaad in de vlammen omgekomen. Ook vader en moeder De Boer met hun 12-jarige zoon Johan zijn het slachtoffer geworden van de brandbommen die het vliegtuig aan boord had. In nr. 20 aan de Obrechtstraat bezweek de oude C. G. van Heelsum op eigenaardige wijze: wakker geschrokken stapte hij uit bed pardoos door het gat dat een brokstuk van het vliegtuig door dak en vloer van de verdieping waar hij lag te slapen geslagen had, en overleed aan de gevolgen van die val. Verder heeft de ramp drie zwaargewonden en een aantal lichtgewonden opgeleverd. De materiële schade kan kort worden aangeduid met de mededeling dat er 33 panden in de wijk lichte beschadigingen vertoonden en

Zo hing de neuskoepel met mitrailleurs in de kamer van Palmstraat 38. Duidelijk zijn ook de banden met mitrailleerkogels zichtbaar. (GA Utrecht, HA V 43.37).

11 huizen ofwel zwaar beschadigd of geheel uitgebrand waren.

(wordt vervolgd)

A. Cocural en L. Zwaaf jr.

Telefoon Drukkerij

Het telefoonnummer van onze drukker, Drukkerij De Boer-Cuperus b.v., staat foutief vermeld in de advertentie op pagina 3 omslag. Het juiste nummer is: (030) 88 58 21.

Ruilbeurs

De heer A. J. A. M. LISMAN, Groenekansegeweg 54, Groenekan, probeert al jaren in het bezit te komen van het boekje „1000 jaar dorpsleven aan de Vecht”, geschreven door dr. v. d. Linde en uitgegeven in 1954. Wie kan de heer Lisman hieraan helpen? Drs. L. VAN TONGERLOO is nog blijven zitten met maandbladen 1970-1971, die niet zijn afgehaald. U kunt haar bellen op 19 juni tussen 19.00 en 19.30 uur.